

ว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (EROS) :
มุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ
ON EROS: VIEWS FROM DAOISM AND
CONFUCIUS PHILOSOPHY

นวกู แซ่ตั้ง
นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการสำรวจทัศนะว่าด้วยความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) ในปรัชญาขงจื้อและเต๋า โดยทั่วไปแล้วนักวิชาการทางปรัชญาจีนมักจะมองว่าปรัชญาจีนให้ความสำคัญกับความรักรูปแบบอื่นๆ เช่น การรักครอบครัวหรือรักมนุษย์ มากกว่าความรักเชิงกามารมณ์ บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่า ความรักและความรักเชิงกามารมณ์มีความสัมพันธ์กัน ถึงแม้ปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญกับความรักรมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าให้ความสำคัญกับความรักรในสถานะการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติหรือ “เต๋า” แต่ทั้งสองก็สัมพันธ์กับความรักรเชิงกามารมณ์ ในปรัชญาขงจื้อความรักรเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของความรักรที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมหรือจารีต ในขณะที่ปรัชญาเต๋า ทั้งความรักรและความรักรเชิงกามารมณ์คือการจัดการตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง ความรักรเชิงกามารมณ์ทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื้อจึงถูกล้อมกรอบไว้ด้วยระบบคุณค่าบางประการ แต่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อต่างก็มีทัศนะเหมือนกันว่า ผู้ที่จะรู้จัก “รัก” จำเป็นที่จะต้องถูกเรียนรู้ปลุกฝังขัดเกลาเป็นอย่างดีผ่านแนวทางของปรัชญาในแต่ละสำนัก

คำสำคัญ : ขงจื้อ, เต๋า, ปรัชญาจีน, ความรักรเชิงกามารมณ์

Abstract

This article aims to locating Eros in Daoism and Confucius Philosophy. In general, many scholars think that Chinese Philosophy focus on the other form

of love such as family love or humanity love instead of eros. This article will show that love and eros are related. Confucius Philosophy focus on love of humanism, while Daoism think that love is the understanding of the natural relation. However, the love in Confucius Philosophy and Daoism are related to eros. In Confucius Philosophy, love relate to humanity and tradition, but love and eros in Daoism is the positioning of self. For Daoism and Confucius Philosophy, people who can love must be polished by Daoism or Confucius Philosophy.

Keyword: Confucius, Daoism, Chinese Philosophy, Eros

บทนำ

ราวกับว่าปรัชญาเต๋าและขงจื้อมิได้พูดถึงเรื่องความรัก หากแต่เมื่อพิจารณาคุณลักษณะเอียด เราอาจพบเรื่องราวของความรักปรากฏหลบซ่อนอยู่ในความคิดของทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อ แม้ “ความรัก” ในบริบทของปรัชญาทั้งสองสำนักดูจะตรงกันข้ามกับความรักที่เรามักจะเข้าใจกันก็ตาม เพราะ “ความรัก” มีอยู่ในหลายๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความรักระหว่างเพื่อน ความรักของพ่อแม่ หรือความรักเชิงกามารมณ์ ซึ่งปรัชญาจีนจะให้สนใจเรื่องความรักในครอบครัวเสียมากกว่า หรือพูดให้ชัดเจนกว่านั้นคือความกตัญญูต่อบิดามารดาตนเอง

อาจไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า ความรักเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในปรัชญาจีน โดยเฉพาะสำนักขงจื้อที่ให้ความสำคัญกับความรักในฐานะความกตัญญูต่อบิดามารดา และสัมพันธ์กับเรื่องของมนุษยธรรมหรือ “เหริน” อันกลายมาเป็นมโนทัศน์พื้นฐานที่สำคัญในจริยศาสตร์แบบขงจื้อ หรือแม้แต่ปรัชญาเต๋าที่ดูเหมือนจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับอารมณความรู้สึกร่วมกันของมนุษย์เท่ากับปรัชญาขงจื้อ แต่ในบทหนึ่งของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ก็กล่าวว่า “อาวุธของสวรรค์คือความรัก ผู้ใช้อาวุธแห่งสวรรค์จะไม่มีวันพินาศ” (พจนา จันทรสันติ, 2525) อาจพูดได้ว่าสำหรับปรัชญาเต๋าแล้ว ความรักก็ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งด้วยเช่นกัน สิ่งที่น่าสนใจคือ ในสำนวนแปลทั้งหลาย ฉบับของ (พจนา จันทรสันติ, 2525) แปลว่าความรัก ในขณะที่ฉบับของ (Ch'en Ku-ying, 1977) ใช้คำว่า commiseration และฉบับของ (Roger T. Ames and David L. Hall, 2003) ใช้คำว่า compassion ซึ่งแปลว่าความเห็นอกเห็นใจ

ในที่นี้จะกล่าวถึงในฐานะ “ความรัก” เพื่อให้สอดคล้องกับบทความ ผู้เขียนคิดว่า ความเห็นอกเห็นใจเองก็สัมพันธ์กับความรักด้วยเช่นกัน โดย Ch'en Ku Ying อธิบายว่า ความเห็นอกเห็นใจเป็นส่วนผสมของความรักและความสงสาร (Ch'en Ku-ying, 1977)

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่านิยามของความรักที่ขงจื้อและเต๋าพูดถึงจะไม่ได้รวมถึงความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) โดยเฉพาะปรัชญาขงจื้อที่ให้ความสำคัญกับครอบครัว คงปฏิเสธไม่ได้ว่าความรักเชิงกามารมณ์เป็นพื้นฐานสำคัญของครอบครัวด้วยเช่นกัน บทความนี้จะแสดงให้เห็นว่า ปรัชญาขงจื้อและเต๋าพูดถึงความรักในฐานะคุณธรรมที่สำคัญ แต่ความรักในแบบของขงจื้อและเต๋าแตกต่างออกไปจากรักเชิงกามารมณ์ ทั้งนี้ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นถึง “ความรักเชิงกามารมณ์” ในมุมมองจากปรัชญาเต๋าและขงจื้อ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าถึงปรัชญาทั้งสองจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรักเชิงกามารมณ์โดยตรงไปตรงมา แต่เราสามารถเข้าใจได้จากนัยที่แฝงอยู่ในตัวบทแต่ละบท ถึงแม้ความรักในทัศนะของปรัชญาขงจื้อและเต๋าคงจะปราศจากมิติของความรักปรารถนาอันปรากฏอยู่ในความรักเชิงกามารมณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความรักและความรักเชิงกามารมณ์ในบริบทของปรัชญาทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน และปรัชญาทั้งสองสำนักก็มิได้ปฏิเสธความรักในลักษณะดังกล่าวแต่ประการใด

พื้นที่ของ “ความรัก” : เมื่อความรักสัมพันธ์กับครอบครัว

ปัญหาประการหนึ่งที่สำคัญในการทำความเข้าใจปรัชญาจีนอาจเป็นเรื่องของภาษาที่แตกต่างกัน ภายใต้กระบวนการแปลตัวบทระหว่างภาษาอันสัมพันธ์กับธรรมชาติของภาษาอาจทำให้คำบางคำไม่อาจหาคำที่แปลได้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกันกับคำว่า “ความรัก” ในภาษาไทยที่อาจจะมีความหมายที่ไม่ได้เหมือนกันกับในภาษาจีนทั้งหมด ดังนั้นเพื่อความชัดเจนผู้เขียนจะเริ่มต้นจากการพูดถึงนิยามของ “ความรัก” ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์หลุนอี่วี่ของขงจื้อและเต๋าต่อจิงของเต๋า ซึ่งแตกต่างออกไปจากรักเชิงกามารมณ์ (Eros)

ในปรัชญาของขงจื้อ หากพูดถึงความรักที่ขงจื้อให้ความสำคัญ คงจะหมายถึงความรักที่มีต่อมนุษย์ด้วยกัน การพูดถึงความรักในบริบทของปรัชญาขงจื้อคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพูดถึงมนุษยธรรมด้วย ทั้งนี้เพราะความรักและมนุษยธรรมในปรัชญาขงจื้อต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังที่ปรากฏในหลุนอี่วี่เล่มที่ 4 บทที่ 2

เล่มที่ 4 บทที่ 2

อาจารย์กล่าวว่า “มีแต่ผู้มีมนุษยธรรมเท่านั้น สามารถรักมนุษย์
สามารถเกลียดมนุษย์” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ในบทดังกล่าว อาจเข้าใจได้ว่า สำหรับขงจื้อแล้ว มนุษยธรรมเป็นพื้นฐานของความรักและความเกลียด การรักมนุษย์เป็นเครื่องหมายแสดงความอาทรระหว่างมนุษย์ ในมุมหนึ่ง การรู้จัก “รัก” และ “เกลียด” อาจมีเพียงแต่ผู้ที่มีความมนุษยธรรมเท่านั้นที่จะรู้จัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้มีมนุษยธรรมผ่านการขัดเกลา จึงทำให้มีสภาวะทางอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนและเข้าใจถึงความ “รัก” และ “เกลียด” ผู้ผ่านการขัดเกลาอย่างดี จึงรู้จักรักและเกลียดมนุษย์ได้ หากการขัดเกลากับมนุษยธรรมเกี่ยวข้องกับความรัก อาจไม่ผิดนักถ้าจะบอกว่าการรู้จัก “รัก” เป็นคุณสมบัติหนึ่งของวิญญูชน โดยในปรัชญาขงจื้อวิญญูชนเป็นผู้เกี่ยวข้องและยึดมั่นในมนุษยธรรม ดังที่แสดงในหลุนอี่ว์เล่มที่ 4 บทที่ 5.2 – 2.3

“หากวิญญูชนละทิ้งมนุษยธรรม จะสมนามได้อย่างไร”

“วิญญูชนไม่กระทำสิ่งที่ขัดกับมนุษยธรรมแม้เพียงช่วงเวลาอาหารมือเดียว เวลารีบเร่งก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม เวลาถูกบีบคั้นก็ยึดมั่นในมนุษยธรรม” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

เมื่อการรักมนุษย์เป็นคุณสมบัติหนึ่งของผู้มีมนุษยธรรม หรือในอีกนัยหนึ่งคือวิญญูชนผู้ผ่านการขัดเกลาเป็นอย่างดี ปัญหาคือการขัดเกลานั้นคืออะไร ปรัชญาขงจื้อเชื่อว่า การรักมนุษย์อาจพัฒนามาจากเรื่องของความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นเบื้องต้น (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554) เนื่องจากจริยศาสตร์ของจีนเน้นถึงการปฏิบัติได้ของคำสอนทางศีลธรรม ดังนั้นคุณธรรมอันเป็นหัวใจของจีนจึงได้แก่ความเมตตาอย่างหนึ่ง และความรักต่อบิดามารดาอีกอย่างหนึ่ง (Hsieh Yu-Wei, 1968) ในคัมภีร์หลุนอี่ว์จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในหลายๆ บทของหลุนอี่ว์ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ เล่มที่ 18 บทที่ 10

เล่มที่ 18 บทที่ 10

“โจวกงกล่าวกับหลู่กงว่า “วิญญูชนไม่ละทิ้งวงศวาน ไม่ทำให้เหล่า
อำมาตย์บ่นพ้อว่าไม่มีโอกาสรับใช้ ข้าราชการเก่าแก่ที่รับใช้มานาน

หากไม่มีเหตุใหญ่ไม่ถอดถอน ไม่เรียกร้องผลที่สมบูรณ์จากคนคนเดียว” (สุวรรณสา สถาอานันท์, 2554)

ความสำคัญของครอบครัว “วิญญูชนไม่ละทิ้งวงศ์วาน” ปรากฏในคัมภีร์หลุนฮิวี่หลาย ๆ บท หากบอกว่าการกตัญญูเป็นรากฐานของความรัก นั้นหมายถึงการกตัญญูเป็นเหมือนบทเรียนบทแรกในแง่ของการขัดเกลาอารมณ์ความรู้สึก การกตัญญูจึงมิได้เป็นเรื่องราวที่กระทำไปอย่างนั้น หากแต่เป็นเรื่องที่จำเป็นที่ต้องถูกขัดเกลา อารมณ์ความรู้สึกที่ดั่งงามแสดงออกผ่านความเคารพ ในเล่มที่ 2 บทที่ 7 บันทึกไว้ว่า

เล่มที่ 2 บทที่ 7

“จื่อโหยวถามเรื่องความกตัญญู อาจารย์ตอบว่า สมัยนี้ความกตัญญูหมายถึงการเลี้ยงดูบิดามารดา แต่เราก็เลี้ยงดูม้าและสุนัขด้วยมิใช่หรือ ถ้าขาดความเคารพแล้วจะมีอะไรเพื่อแยกแยะการเลี้ยงดูแบบหนึ่งออกจากอีกแบบหนึ่งเล่า” (สุวรรณสา สถาอานันท์, 2554)

ความรักที่สำคัญในปรัชญาขงจื่อจึงเป็นความรักมนุษย ทั้งนี้ความรักมนุษยเป็นสิ่งที่เกิดจากการขัดเกลา ผู้ที่มีความรักต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยธรรมหรืออีกนัยหนึ่งคือวิญญูชน ปรัชญาขงจื่อเชื่อว่าความรักเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องถูกขัดเกลาและเรียนรู้ การเรียนรู้ที่พื้นฐานที่สุดคือการเรียนรู้ผ่านสถาบันครอบครัว นั่นคือการแสดงความรักกตัญญูต่อบิดามารดา เมื่อผ่านการขัดเกลาจากสถาบันครอบครัวแล้ว ผู้ผู้นั้นจึงจะมีศักยภาพในการรู้จักที่จะรักมนุษยได้

สำหรับปรัชญาเต๋า ดูเหมือนกับว่าจะมิได้กล่าวถึงหรือให้ความสำคัญกับความรักมากนัก แต่ในบทที่ 67 มีการกล่าวถึงความรักว่าเป็นหนึ่งในทรัพย์สามประการที่สำคัญ ในขณะที่เดียวกันยังแสดงให้เห็นถึงว่า “ความรัก” ต้องมาพร้อม “ความกล้า” และเพราะว่า “ความรัก” จึงมีชัยในการจูงใจ เพราะความรักเป็นอาวุธของสวรรค์

บทที่ 67

คนทั่วโลกพากันกล่าวว่า

“คำสอนเกี่ยวกับเต๋านั้นคล้ายกับสิ่งโง่ๆ มากนัก”

ด้วยเต๋ายังใหญ่แท้เชียว

จึงคล้ายกับสิ่งโง่ๆ

ถ้าไม่คล้ายกับสิ่งใดๆ
 เแต่ก็คงหมดความยิ่งใหญ่ไปนานแล้ว
 ข้าพเจ้ามีทรัพย์อยู่สามประการ
 ซึ่งข้าพเจ้ายึดถือและสงวนรักษาไว้
 ประการแรก คือ ความรัก
 ประการที่สอง คือ การทำแต่พอควร
 ประการที่สาม คือ การไม่เป็นเอกในโลก
 ด้วยความรัก จึงไร้ความกลัว
 ด้วยการทำแต่พอควร จึงมีความกว้างขวาง
 ด้วยการไม่เป็นเอกในโลก
 จึงอาจเป็นเอกในบรรดาผู้ปกครอง
 หากใครละทิ้งความรัก ถือเอาแต่ความกล้า
 ละทิ้งความพอควร ถือเอาแต่อำนาจ
 ละทิ้งการอยู่หลัง ถือเอาแต่การอยู่หน้า
 ชีวิตของเขาจะต้องดับสูญลง
 ด้วยอาศัยความรัก
 จึงมีชัยในการจู่โจม
 และปลอดภัยในการป้องกัน
 อาวุธของสวรรค์คือความรัก
 ผู้ใช้อาวุธแห่งสวรรค์จะไม่มีวันพินาศ
 (พจนานันท์ จันทรสันติ, 2525)

ข้อสังเกตประการหนึ่งในบทดังกล่าว คือ คำว่า “ความรัก” ผู้เขียนพบว่าในฉบับแปลของพจนานันท์ จันทรสันติใช้คำว่า “ความรัก” ในขณะที่ภาษาไทยสำนวนอื่น เช่น ของ (จ่าง แซ่ตั้ง, 2553) ใช้คำว่า “เมตตา” ในขณะที่ฉบับของ (Ch’en Ku-ying, 1977) ใช้คำว่า commiseration และฉบับของ (Roger T. Ames and David L. Hall, 2003) ใช้คำว่า compassion ซึ่งแปลว่าความเห็นอกเห็นใจ ความเศร้าโศกเสียใจ แต่อย่างไรก็ตาม Ch’en

Ku-Ying อธิบายว่า ความเห็นอกเห็นใจเป็นลักษณะที่สัมพันธ์กันของความรักและความสงสาร (Ch'en Ku-ying, 1977) ถ้าพิจารณาแต่เท่านี้ อาจกล่าวได้ว่าความรักในทัศนะของเต๋ามีลักษณะเป็นความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ และเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม มีบทที่ 17 อีกบทหนึ่งที่กล่าวถึงความรัก ในบทที่ 17 ดูราวกับว่าความรักจะมีได้เป็นสิ่งที่เต๋ายกย่องเท่าใดนัก

บทที่ 17

ผู้ปกครองที่ดีที่สุดนั้น

ราษฎรเพียงรู้ว่าเขามีอยู่

ที่ศิโรตลงมา

ราษฎรรักและยกย่อง

ที่ศิโรตลงมา

ราษฎรกลัวเกรง

รองลงมาเป็นอันดับสุดท้าย

ราษฎรชิงชัง

เมื่อนักปกครองขาดศรัทธาในเต๋า

ก็มักต้องการให้ประชาชนมาศรัทธาในตน

(พจนา จันทรสันติ, 2525)

แม้ว่าบทนี้จะเกี่ยวข้องกับปรัชญาการเมืองการปกครองเสียมากกว่า แต่ข้อที่น่าสนใจคือคำว่า “รัก” ที่ฉบบแปลทุกๆ ส่วนจะใช้คำว่า “รัก” และ Love เหมือนกัน หากอ่านระหว่างบรรทัด คำว่า “รัก” ในที่นี้จะแฝงด้วยนัยของคำว่าศรัทธาหรือการทุ่มเททางความรู้สึกต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่คำว่า “รัก” ยังคงเป็นรองสถานะของการเพียงรู้ว่าเขามีอยู่ และถ้าพิจารณาดูแล้ว การพูดว่า “ผู้ปกครองที่ดีที่สุด ราษฎรเพียงรู้ว่าเขามีอยู่” และ “เมื่อนักปกครองขาดศรัทธาในเต๋า ก็มักต้องการให้ประชาชนมาศรัทธาในตน” อาจทำให้เข้าใจได้ว่า “เต๋า” ทำให้เกิดสถานะเพียงแต่การรับรู้ มิได้รู้สึก ในขณะเดียวกัน เมื่อย้อนกลับไปดูบทที่ 67 การพูดถึงทรัพย์สมบัติ 3 ประการของ “ข้าพเจ้า” สะท้อนนัยของการ “รวมเป็นหนึ่ง” นั้น หมายถึงเราอาจไม่สามารถเข้าใจผ่านคำว่า “ความรัก” ในแง่ของความเห็นใจและเข้าอกเข้าใจเพื่อนมนุษย์อย่างเดียวได้โดยปราศจากคุณสมบัติที่เหลือ นั่นคือ การทำแต่พอควรและการไม่

เป็นเอกในโลกร เมื่อพิจารณารวมทั้ง 3 ประการ ความเห็นอกเห็นใจที่ประกอบด้วยการทำแต่พอควรและไม่เป็นเอกในโลกรจึงจะสอดคล้องกับความ “รับรู้” ในบทที่ 17 เพราะภาวะของการรับรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นย่อมต้องประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อบุคคลอื่น อันชี้หมายถึงจิตใจที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี หรืออีกนัยหนึ่ง การที่เราจะ “รับรู้” ถึงบุคคลอื่น เราจำเป็นต้อง “เห็นอกเห็นใจ” บุคคลอื่น เพราะเมื่อเราปราศจากการเห็นอกเห็นใจ เราคงมีอาจรับรู้ถึงการมีอยู่ของบุคคลอื่นได้ ในขณะที่มีความเห็นอกเห็นใจ การทำแต่พอควรและไม่เป็นเอกในโลกรก็เป็นเสมือนสิ่งที่ตั้งร้งมนุษย์ให้อยู่ในภาวะของ “เต๋า” หรือความปกติตามธรรมชาติได้

การพูดเช่นนี้จึงดูเหมือนว่าความรักในทัศนะของเต๋าเป็นเรื่องของการรับรู้และเข้าใจไปตามครรลองของธรรมชาติ ปราศจากอารมณ์ความรู้สึก แฝมยังสะท้อนนัยปัจเจกบุคคลอันเด่นชัด แต่อันที่จริงแล้วผู้เขียนเห็นว่ามิใช่ออย่างนั้น เพราะการรับรู้และเข้าใจไปตามครรลองของธรรมชาติดังที่กล่าวมาจำเป็นต้องผ่านการฝึกฝนและเข้าใจ “เต๋า” นั้นหมายถึงว่าเฉพาจิตใจของผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วจึงจะสามารถ “รัก” ในแบบของเต๋าได้ การให้ความสำคัญกับการฝึกจิตใจของมนุษย์จึงมีอาจละเลยบุคคลอื่นในฐานะส่วนหนึ่งที่หล่อหลอมลักษณะของมนุษย์ไปได้ ลองพิจารณาบทที่ 54

บทที่ 54

ผู้ที่มั่นคงไม่หวั่นไหวง่าย

ผู้ที่จับไว้แน่นไม่พลัดหลุดง่าย

จากชั่วอายุคนหนึ่งสืบทอดไปยังลูกหลาน

พิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษจะไม่สิ้นสุดลง

นำไปใช้กับบุคคล คุณความดีก็มีจริงแท้

นำไปใช้กับครอบครัว คุณความดีก็มากล้น

นำไปใช้กับหมู่บ้าน คุณความดีก็เพิ่มทวี

นำไปใช้กับประเทศ คุณความดีก็รุ่งเรือง

นำไปใช้กับโลก คุณความดีก็แผ่ขยายครอบคลุม

ดังนั้นตนพึงพิจารณาถึงตัวตน
คนในครอบครัวพึงพิจารณาถึงครอบครัว
คนในหมู่บ้านพึงพิจารณาถึงหมู่บ้าน
คนในประเทศพึงพิจารณาถึงประเทศ
คนในโลกพึงพิจารณาถึงโลก
เหตุใดข้าพเจ้าจึงทราบว่าโลกเป็นเช่นนี้
ก็ด้วยเต๋า
(จาง แซ่ตั้ง, 2553)

ในบทนี้แสดงให้เห็นลักษณะของการเรียนรู้ฝึกฝนของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน และดูราวกับว่าจะเป็นบทที่เชื่อมโยงกับความคิดของปรัชญาขงจื้อได้ชัดเจน การเริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดอย่างตัวตนไปสู่หน่วยที่ใหญ่ที่สุดอย่างโลก สะท้อนถึงการเริ่มต้นจากตัวเองไปสู่หน่วยทางสังคมอื่นๆ ในแง่นี้เข้าใจได้ว่าบุคคลอื่นย่อมสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคลอย่างแน่นอน ในขณะเดียวกัน การ “สืบทอด” และ “พึงพิจารณา” สะท้อนนัยของการฝึกฝนเรียนรู้ในสำนวนแปลของ จาง แซ่ตั้ง ได้แสดงทัศนะว่า บทนี้สะท้อนให้เห็นถึงการศึกษา ฝึกฝน สร้างสรรค์ โดยเริ่มจากจิตใจตัวเอง จึงจะทำให้เราสามารถขยายพรแดนออกไปสู่มิติทางสังคมอื่นๆ ได้ (จาง แซ่ตั้ง, 2553) ผู้เขียนเห็นว่าหากหน่วยย่อยที่สุดอย่างตนเองเป็นเรื่องสำคัญ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็มีบทบาท หน่วยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งนอกจากตัวบุคคลคงหนีไม่พ้นครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาขงจื้อ เพราะเมื่อความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีบทบาทในแง่ของการเรียนรู้ฝึกฝน หน่วยย่อยที่ถัดมาจากตนเองคือครอบครัว และสถาบันครอบครัวก็เป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุด จึงเป็นพื้นฐานที่สุดและน่าจะมีอิทธิพลต่อบุคคลมากที่สุดตลอดจนเป็นหน่วยพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลหนึ่งสามารถเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างเป็นธรรมชาติและใกล้ชิดที่สุดด้วยเช่นกัน

พื้นที่ของ “ความรัก” ในปรัชญาขงจื้อและเต๋าก็มีจุดร่วมกัน แม้ความรักที่เต๋าและขงจื้อสนใจจะแตกต่างกัน กล่าวคือปรัชญาขงจื้อสนใจความรักในแง่ของความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าสอนใจความรักในแง่ของการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติและเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ แต่สำหรับผู้ที่จะสามารถ “รัก” ได้ ดูเหมือนว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อจะเชื่อว่าจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการ

ฝึกฝนเรียนรู้มาเป็นอย่างดี หรือในกรณีของขงจื้อคือ “วิญญูชน” และหน่วยย่อยพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรักคงหนีไม่พ้น “ครอบครัว” ในฐานะหน่วยย่อยพื้นฐานที่สุดที่จะทำให้บุคคลได้ฝึกฝนเรียนรู้ขัดเกลาจิตใจตนเองจนทำให้เป็นผู้ที่รู้จัก “รัก” ได้ แต่การประกอบกันเป็นครอบครัวก็มีอาจจะเลยเรื่องของ “ความรักเชิงกามารมณ (Eros)” หรือ กามารมณที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ของบุคคลสองเพศที่มาด้วยกันสร้างครอบครัวได้

ครอบครัว ความรัก และข้อเสนอต่อความรักเชิงกามารมณ

หากเรากล่าวว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานของความรัก เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระบวนการสร้างและก่อตัวมาเป็นครอบครัวอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิง แม้ว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อจะไม่ได้พูดถึงความรักเชิงกามารมณไว้อย่างตรงไปตรงมา แต่การอ่านแบบสัมพันธ์บทก็อาจทำให้เราสามารถเข้าใจความหมายหรือข้อเสนอต่อความรักเชิงกามารมณที่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อแฝงนัยไว้ในระหว่างตัวบทได้

เราจะเข้าใจ “ความรักเชิงกามารมณ” อย่างไร ผู้เขียนเห็นว่าเราจำเป็นต้องวิเคราะห์เข้าไปถึงความรักในลักษณะดังกล่าวให้ชัดเจนก่อนที่จะทำความเข้าใจข้อเสนอของเต๋าและขงจื้อที่มีต่อความรักเชิงกามารมณ เพื่อความชัดเจนในการทำความเข้าใจเรื่องความรักเชิงกามารมณ ผู้เขียนขอแยกความรักเชิงกามารมณออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ในแง่ของความปรารถนาทางเพศหรือกามารมณซึ่งสอดคล้องกับรากศัพท์เดิม คือ Eros ที่กลายมาเป็นคำว่า Erotic อันเกี่ยวข้องกับความปรารถนาทางเพศ ในอีกส่วนหนึ่งได้แก่ ความรักในมิติทางจิตใจที่เป็นความรักต่อมนุษย์หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งในส่วนหลังผู้เขียนคิดว่าทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อเองก็คงมิได้ปฏิเสธ แม้เราจะมีความรู้สึกรักต่อมนุษย์แต่ละคนในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่สำหรับปรัชญาขงจื้อก็ยอมรับธรรมชาติตรงนั้นที่เราจะรักบุคคลในครอบครัวแตกต่างไปจากบุคคลอื่น ส่วนสำหรับเต๋า ผู้เขียนคิดว่าจากการที่เต๋าเห็นว่าสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ความรักที่มีต่อบุคคลในครอบครัวจึงอยู่บนพื้นฐานของ “เต๋า” หรือการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นธรรมชาตินั่นเอง ดังนั้น ในส่วนหลังที่เกี่ยวกับความรักของบุคคลจึงดูจะไม่ใช่ปัญหา ปัญหาที่ผู้เขียนจะพูดถึงจึงอยู่ที่ส่วนแรก นั่นคือความปรารถนาทางเพศ

หากเรื่องความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของกามารมณ์อันสอดคล้องกับคำว่า “กาม” ที่หมายถึงความปรารถนา ความปรารถนาทางเพศอาจไม่ต่างกับความปรารถนาความสุขอื่น ๆ ทางโลก ในหลุณอี่มีบางบทที่พูดถึงเรื่องของกามารมณ์ไว้ดังที่จะยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างดังนี้

เล่มที่ 1 บทที่ 7

จื่อเซี่ยกล่าวว่า “เอาปัญญามาแทนกามารมณ์ รั้บใช้บิดามารดาเต็ม
กำลัง อุทิศชีวิตรั้บใช้ผู้ปกครอง มีสัจจาจาในการคบมิตร แม้มีใคร
กล่าวว่ายังไม่ได้รั้เรียน เรากล่าวได้ว่า ได้รั้เรียนแล้วอย่างแน่นอน”
(สุวรรณา สถาอนันท์, 2554)

เล่มที่ 9 บทที่ 17

อาจารย์กล่าวว่า “เรายังไม่เคยพบผู้รั้รักคุณธรรมเทียมเท่ารั้รัก
กามารมณ์” (สุวรรณา สถาอนันท์, 2554)

ราวกับว่างจื่อจะปฏิเสธกามารมณ์ ผู้เขียนคิดว่าจากเล่มที่ 9 บทที่ 17 สะท้อนให้เห็นว่างจื่อมิได้ปฏิเสธกามารมณ์ในฐานะธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความปรารถนาความสุขต่าง ๆ “เรายังไม่เคยพบเห็นผู้รั้รักคุณธรรมเทียมเท่ารั้รักกามารมณ์สะท้อนให้เห็นว่างจื่อยอมรับว่ามนุษย์มีกามารมณ์ แต่จากเล่มที่ 1 บทที่ 7 กจื่อเชื่อว่ากามารมณ์สมควรถูก “แทน” ด้วยปัญญา ซึ่งแน่นอนว่าคำว่ “แทน” ในที่นี้ ผู้เขียนไม่คิดว่าหมายถึงการ “ขจัด” กามารมณ์ออกไป หากแต่่น่าจะเป็นการคิดถึงเป้าประสงค์ทางปัญญามากกว่าทางกามารมณ์ หากบทดังกล่าวพูดถึงการรั้เรียน ปัญญาในทัศนะของกจื่อคงหนีไม่พ้นการขัดเกลาให้มีมนุษย์ธรรมตลอดจนการเรี้นรู้ “หลี่” จากบทดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่างจื่อกำลังเสนอว่่า ถึงแม้กามารมณ์เป็นเรื่งธรรมชาติของมนุษย์ แต่มนุษย์ผู้ขัดเกลาดีแล้วจะให้ความสำคัญกับมนุษย์ธรรมและจารีตมาก่อนความปรารถนาส่วนตน

การตีความเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควมมีเหตุผล หากความรักเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของ “เหริน” และ “หลี่” จริง ๆ แล้ว การตีความนี้ย่อมสอดคล้องกับวัฒนธรรมจีนในอดีต เมื่อ “เหริน” มาพร้อมกับการให้ความความสำคัญต่อครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว ความรักต่อบิดามารดาจึงทำให้บุตรมีหน้าที่ที่รั้รักษาสายเลือดของบิดามารดาไว้ ดังนั้นการแต่งงานจึงประกอบด้วยความรักต่อบิดามารดาอันสัมพันธ์กับมนุษย์ธรรมและเป็นจารีตในแง่ที่ว่า การ

แต่งงานของหนุ่มสาวจีนอาจไม่จำเป็นต้องถือความรักระหว่างหนุ่มสาวเป็นเรื่องสำคัญ แต่ต้องเกิดจากความเหมาะสมในสายตาของบิดามารดา (Hsieh Yu-Wei, 1968) ในเล่มที่ 5 บทที่ 1 สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตแต่งงานของหนุ่มสาวกับหลี่และเหริน ในขณะเดียวกัน ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมจีนที่พูดถึงการครองคู่กันระหว่างหนุ่มสาวต่างต้องเกิดจากความเหมาะสมในสายตาของผู้ใหญ่ด้วย

เล่มที่ 5 บทที่ 1

อาจารย์กล่าวถึงกงเยี่ยฉังว่าเขามีภรรยาได้ ถึงแม้จะถูกจองจำแต่เขาก็
ไม่ได้ทำความผิด ด้วยเหตุนี้ อาจารย์จึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยา
อาจารย์กล่าวถึงหนานหรงว่า ยามบ้านเมืองมีเต้า เขาไม่ถูกถอดถอน
ยามบ้านเมืองไร้เต้า เขาหลบพันโทษทัณฑ์และโทษประหาร อาจารย์
จึงยกลูกสาวของพี่ชายให้เป็นภรรยา (สุวรรณา สถาอานันท์, 2554)

ในทัศนะของปรัชญาขงจื้อ ความรักเชิงกามารมณ์นอกจากจะเป็นพื้นฐานสำคัญของครอบครัวแล้ว ยังจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมและค่านึงถึงจารีต หรืออีกนัยหนึ่ง การจะมีความรักเชิงกามารมณ์ได้ จำเป็นต้องเข้าใจถึงความรักต่อบิดามารดาและถูกขัดเกลากฝึกลงให้มีมนุษยธรรมและรักษาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับระบบจารีตดั้งเดิมให้ได้เหมาะสม

สำหรับปรัชญาเต๋าแล้ว ประเด็นดังกล่าวปรากฏในบทที่ 12 ของคัมภีร์ เต๋าเต๋อจิง

บทที่ 12

สีทั้งห้าทำให้ดวงตาพร่ามัว
เสียงทั้งห้าทำให้โสตประสาทเลอะเลือน
รสทั้งห้า ทำให้ลิ้นชาด้าน
การพนันและการล่าสัตว์
ทำให้จิตใจของคนขุ่นหมอง
ของมีราคาและหายาก
ทำให้เกิดอันตรายแก่ความประพฤติของผู้คน

ดั่งนั้นปราษฎ์จึงกระทำการ
เพียงเพื่อให้ห้องอิมเท่านั้น
มิใช่เพื่อความสำราญของตา หู และลิ้น
ท่านละเอียดในรูปแบบอันเป็นเปลือก
และหันมาเอาใจใส่ในแก่นแท้
(พจนานุกรมสันติ, 2525)

ตามที่กล่าวไว้ว่า หากเรื่องความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของกามารมณ์อัน สอดคล้องกับคำว่า “กาม” ที่หมายถึงความปรารถนา ความปรารถนาทางเพศอาจไม่ต่างกับ ความปรารถนาความสุขอื่นๆ ทางโลก ในบทที่ 12 ของคัมภีร์เต๋าเตอจิงจึงอาจมีนัยรวมถึงเรื่อง ความปรารถนาทางเพศ “สิ่งที่ทำให้ดวงตาพร่ามัว เสียงทั้งห้าทำให้โสทประสาทเลอะเลือน รสทั้งห้าทำให้ลิ้นชาดั้น” การพูดเช่นนี้มิได้ปฏิเสธว่าเราไม่จำเป็นต้องใช้ตามองเห็นสี ใช้หูฟัง เสียง หรือใช้ลิ้นรับรส หากแต่สำหรับปรัชญาเต๋า การพูดเช่นนี้อาจหมายถึงว่า หากเราให้ความสนใจกับความสุขที่ได้รับจากผัสสะมากจนเกินไป อาจส่งผลร้ายต่อบุคคลนั้นๆ เช่นเดียวกับ ความปรารถนาทางเพศ หากอาศัยวิถีคิดชุดเดียวกัน ผู้เขียนคิดว่าในทัศนะของเต๋าคงมิได้ ปฏิเสธธรรมชาติของมนุษย์ที่จำเป็นต้องสืบเผ่าพันธุ์ มีความต้องการทางเพศ หากแต่ความต้องการที่มากไปย่อมส่งผลร้ายต่อตัวบุคคล ข้อเสนอทางปรัชญาของเต๋าจึงให้แยกแยะระหว่าง “เปลือก” กับ “แก่น” นั่นคือการทำเพื่อ “ให้ห้องอิม” หรือเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิต มิใช่เพื่อ “ความสำราญของ ตา หู และลิ้น” ในแง่ของความปรารถนาทางเพศ ถึงแม้เต๋ามีได้ปฏิเสธเรื่อง กามารมณ์ หากแต่เต๋าสันับสนุนให้กระทำเพียงเพื่อเป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ เพื่อสืบ เผ่าพันธุ์ แต่มิได้เป็นไปเพื่อความสนุกสำราญจนล่องล้าวิถีชีวิตแบบเต๋ออันเน้นไปถึงการกลับไป เข้าใจธรรมชาติและดำเนินชีวิตภายใต้ระบบความสัมพันธ์อันเป็นปกติของธรรมชาติ ความรักใน แบบเต๋ากับกามารมณ์ในแบบเต๋าจึงดูจะสัมพันธ์กันในฐานะที่เป็นไปเพื่อความเข้าใจต่อ ธรรมชาติและดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตแห่ง “เต๋า” นั่นเอง

ความรักเชิงกามารมณ์ในทัศนะของทั้งเต๋อและขงจื้อจึงอยู่บนพื้นฐานของการถูกตี กรอบโดยวิถีชีวิตตามหลักปรัชญานั้นๆ กล่าวคือมนุษยธรรมและจารีตอันสัมพันธ์กับ ความสัมพันธ์ในครอบครัวตามบริบทของขงจื้อ และการเป็นไปโดยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต ในบริบทของเต๋อนั่นเอง

บทสรุป : ความสัมพันธ์ของความรักและความรักเชิงกามารมณ์

ความรักถือเป็นมโนทัศน์หนึ่งที่สำคัญทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื้อ การอ่านแบบสัมพันธ์ บททำให้เราสามารถอธิบายถึงมโนทัศน์ดังกล่าวได้ ในขณะที่เดียวกันแม้ทั้งคัมภีร์หลุนอี่วและเต๋า เต๋อจิงดูจะไม่ได้พูดถึงความรักเชิงกามารมณ์ (Eros) แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วทั้งความรักและความรักเชิงกามารมณ์ต่างก็มีความสัมพันธ์กัน

ทั้งในปรัชญาเต๋าและขงจื้อ ถึงแม้จะให้ความสำคัญต่อความรักในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือในปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญกับความรักมนุษย์ ในขณะที่ปรัชญาเต๋าให้ความสำคัญกับความรักในฐานะการเข้าใจความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติหรือ “เต๋า” พร้อมกันนั้นคือความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ แต่ทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อต่างก็มีทัศนะเหมือนกันว่า ผู้ที่จะรู้จัก “รัก” จำเป็นที่จะต้องถูกเรียนรู้ปลุกฝังขัดเกลา เป็นอย่างดีผ่านแนวทางของปรัชญาในแต่ละสำนัก หรือในกรณีของขงจื้อคือ “วิญญูชน” และหน่วยย่อยพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรักคงหนีไม่พ้น “ครอบครัว” ในฐานะหน่วยย่อยพื้นฐานที่สุดที่จะทำให้บุคคลได้ฝึกฝนเรียนรู้ขัดเกลาจิตใจตนเองจนทำให้เป็นผู้ที่รู้จัก “รัก” ได้

เมื่อครอบครัวเป็นพื้นฐานของความรัก ประการหนึ่งชี้ให้เห็นถึงพื้นที่ของความรักเชิงกามารมณ์ก็คือความรักเชิงกามารมณ์เป็นพื้นฐานของครอบครัว ข้อตกลงระหว่างเพศชายและเพศหญิงผ่านความรักเชิงกามารมณ์และการแต่งงานทำให้เกิดการสร้างสถาบันครอบครัว แต่อย่างไรก็ตาม ความรักเชิงกามารมณ์สัมพันธ์กับความรักที่ปรัชญาแต่ละสำนักให้ความสำคัญ กล่าวคือในปรัชญาขงจื้อความรักเชิงกามารมณ์อยู่บนพื้นฐานของความรักที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมหรือจารีต นั่นคือความรักเชิงกามารมณ์ต้องคำนึงถึงความรักที่มีต่อบิดามารดา และคำนึงถึง “หลี่” ในทัศนะของปรัชญาขงจื้อ ความรักเชิงกามารมณ์จึงประกอบด้วยเงื่อนไขทางจริยธรรมและสังคมมากกว่าเงื่อนไขเพียงแค่อารมณ์ความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ปรัชญาเต๋า ทั้งความรักและความรักเชิงกามารมณ์คือการจัดการตำแหน่งแห่งที่ของตนเองโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ หรือบุคคลอื่นๆ กล่าวคือความรักและความรักเชิงกามารมณ์เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความเข้าใจธรรมชาติและดำเนินชีวิตภายใต้ระบบความสัมพันธ์อันเป็นปกติของธรรมชาติ หากความรักเป็นความเข้าใจบทบาทความสัมพันธ์ของตนเองต่อสิ่งอื่นๆและบุคคลอื่นๆ ความรักเชิงกามารมณ์ก็เป็นความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะมนุษย์ที่จำเป็นต้องสืบเผ่าพันธุ์ตาม

ธรรมชาติ ความรักเชิงกามารมณ์ในปรัชญาเต๋าจึงถูกล้อมกรอบไว้ด้วยการไม่ก้าวล่วงการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตแห่ง “เต๋า”

ภายใต้คำอธิบายตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ความรักและความรักเชิงกามารมณ์อันประกอบไปด้วยกามารมณ์ทั้งในทัศนะของขงจื้อและเต๋าจึงจะสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาจีนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการศึกษาความรักครอบครัวและความกตัญญูเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามจากที่อภิปรายมาทั้งหมด งานปรัชญาจีนทั้งปรัชญาเต๋าและขงจื้อต่างก็ไม่ได้ละเลยความรักเชิงกามารมณ์ระหว่างหนุ่มสาว ประเด็นนี้จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิชาการทางปรัชญาจีนสมควรจะศึกษาและถกเถียงถึงความหมายและที่ทางของความรักลักษณะนี้ในบริบทของปรัชญาจีนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จาง แซ่ตั้ง. (2553). เต๋าเต๋อจิง. นครปฐม: ลูก-หลาน จาง แซ่ตั้ง.
- พจนานันท์ จันทรสันติ. (2525). วิถีแห่งเต๋า. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุวรรณ สภาอนันท์. (2554). หลุนอี่วี่ ขงจื้อสนทนา. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์.
- Ch'en Ku-ying. (1977). Lao Tzu, text, notes, and comments (R. Y. Young & R. T. Ames, Trans.). San Francisco: Chinese Materials Center.
- Hsieh Yu-Wei. (1968). “Filial piety and Chinese Society” in Moore, C. A. The Chinese mind: Essentials of Chinese philosophy and culture. Honolulu: East-West Center Press.
- Roger T. Ames and David L. Hall. (2003). Dao De Jing : Making This Life Significant. New York: Balantine Books.